

נור ששכר

לע"נ מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצוק"ל
גליון קל"ז פרשת כי תבא תשע"ד

משנה שכר שכיר
ביאורים על הפרשה
מעובדים ממשנתו של רבינו

רמיזת מצות שילוח הקן - ועבודת הימים הנוראים (חלק ב')

יראת ה' ודעת אלהים תמצא (משלי ב ג-ה), שהמבקש להשיג את סודה של תורה ולהבינה, בבקשת הבינה ובשקידת לימודה, בביקוש נפלא כמבקש מטמוניות כסף וזהב, שמוכסות הוא שבשכר זאת יזכה להבין ולהשכיל בדברי התורה, עד שישגי בה את מעלת ה"דעת", ולשון הפסוק **"כא.ם לבינה תקרא"** לפי פשוטו לשון תנאי הוא (ועל כן נקוד הוא בחיר"ק). אך בדרך דרש דרשו חז"ל **"כא.ם לבינה תקרא"** - בניקוד צירי"י, להורות על המבקש להשיג את מעלת הבינה שראוי לו להתייחס אל הבינה בכבוד גדול, כבן המכבד את אמו יולדתו, וכן דרשו בגמ' בברכות (נ.ו.) **"הבא על אמו בחלום יצפה לבינה - שנאמר כא.ם לבינה תקרא"**.

ועוד נתבאר במאמר הנזכר, כי ג' מדרגות יש במעלות החכמה - החכמה, הבינה, והדעת. החכמה - היא ראשית ההכרה שמכיר האדם בשכלו, והיא ניתנת לאדם במתנת קל, בראשית עת גישתו ללימוד התורה. הבינה - היא החכמה אשר ישיג העמל בתורה, להבין דברים נוספים מתוך החכמה הראשונה שלמד, מה שלא ידע והבין תחילה בחכמתו. אך מעלת הדעת היא השלימות של ההבנה והלימוד, כאשר זוכה האדם להבין הדבר על בוריו, בהיקף העניין בכל כלליו ופרטיו, בעת שתורתו מאירה באור בחיר, והיא השלימות הנקנית על ידי הלימוד וההתבוננות בתולדות ההתאמצות בדברי החכמה, ותפירה כח הבינה, להוליד אצל החכם את שלימות דעת חכמת התורה הקדושה.

ואמנם, שלשה מידות אלו - החכמה, הבינה והדעת, בהם נבראו כל מעשי בראשית שנאמר **"ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל"** (משלי ג יט-כ), וכשם שבריאית העולם היתה בג' בחינות אלו, כך בריאית ויסוד החכמה בלב לומדי התורה בג' בחינות אלו הם, שהחכמה היסודית ניתנת לו במתנה מפי ספרים וסופרים, והם חכמי התורה המוסרים את דיני התורה לתלמידים על כל פרטיהם ודקדוקיהם. ובעמלו בחכמה זו הניתנת לו במתנה יוליד העמל בלבו את כח הבינה - המשולה לאם, שיש בה כח הולדה להעמיד ממנה בנים - פרי תולדת הבינה, והם המה בחינת ה"דעת" אשר ישיג העמל בפרי עמלו בחכמה, ברוב התבוננותו בצוף אמריה. אך התנאי להשיג את כלל מעלות חכמת התורה הוא בתחילת גישתו ללימוד התורה, שלא יקרב אל לימודה כי אם מתוך בקשת מעלת הבינה, ויקרא לה בכל לב ולב, עד שיהא כרוך אחריה כגמול עלי אמו, שאינו יכול להפרד ממנה אף לשעה קלה.

מעלת הדעת שייגו עמלי התורה ומקיימי המצוות לשמן

עיקר הביטוי שבמעלת ה"דעת", הוא במה שמרגיש העמל במתיקות טעמי התורה, שאינם אצלו עוד כ"חכמה" שכלית, אלא אמרים הענימים לחכו - כמתיקות הדבש לחיך ונופת הצופים על הלשון, ועל ידי כן יזכה לאהוב את התורה - אחר שטעם והתעדן מצוף נועם אמריה. ואף בקיום המצוות ישנה מציאות שכזו, שהמקיים את המצוות לשמן זוכה להשיג בהם טעם ונועם רוחני, וטעמים אלו הם בבחינת "בנים" למעשי המצוות ולימוד התורה, המעוררים שמחה פנימית בלב המקיימן, והרגשת נעימות זו היא בחינת ה"דעת" האמורה.

ומעתה בין נבין עוד, כי כשם שהעבד המקיים דבר אדונו בתכלית השלימות מעורר הוא על ידי כן את רחמי האדון עליו, עד שאוהבו ומחבבו כלבבו, כך ישראל המקיימים את מצוות השי"ת בשלימות, זוכים הם לעורר את רחמי השי"ת ואהבתו לישראל, ומכח אותה אהבה מנעים הוא להם במתיקות נפלאה זו, והוא ענין החיבור הרוחני שיש לכל איש ישראל במעשה המצוות ובלמוד התורה.

ובחינה זו היא שרמו רבי נחוניא בן הקנה בזה, שההולך בדרך ונקרית לפניו קן ציפור, אם אמנם מבקש מצוות הוא - מתוך הכרה זו שכל ענייני העולם לתכלית הרוחנית נועדו - ודאי יתעכב קמעה ויראה לשלח את הציפור כדינו, ומתוך בקשה זו לקיים את מצוות השי"ת כראוי - שהיא בבחינת **"אם לבינה תקרא"**, מתוך כך יזכה להשיג טעם במעשה המצוה, ו"טעם" זה הוא בבחינת "בן", והוא פרי

בחלקו הראשון של מאמר זה, ביאר רבינו את הענין של "מצוה גוררת מצוה" - שאינו ענין סגולי בלבד אלא טעם יש בדבר, שהמקיים מצוה באחד מקנייני האדם בעולם הזה, מורה הוא על הכרתו באמיתות תכלית כל קנייני העולם, שאינם עומדים אלא לקיום רצון ה' ומצוותיו, ומניעה ממה שהזהיר עליו בתורתו.

ועוד נתבאר בהמשך המאמר, כי במצוות שילוח הקן יש מצות ל"ת ומ"ע, שהם שתי בחינות, בחינת האהבה - בקיום מה שציווה עליו הבורא יתברך, ובחינת היראה - בהימנע מנסילת הבנים בעוד אדם רובצת בקן, ומסגולת מצוה זו לעורר את מידת הרחמים - תולדת בחינת האהבה, ולהגין על העולם מהתעוררות מידת הדין - אשר אחוזה ודבוקה במידת היראה, אשר ממנה תולד הזיהרות מעשות מה שהזהיר עליו הבורא יתברך מלעשותו.

בהמשך המאמר שלפנינו, הוסיף רבינו בביאור פנימיות מצוות שילוח הקן, וסדר עבודת ימי התשובה וחג הסוכות, על פי הבנה זו, וכפי שיבואר ברצות ה' במאמר שלפנינו.

תכלית המצוות לקרב את הנבראים למעלתם הרוחנית

כשם שתכלית קנייני הגשם שבעולם הזה אינו אלא לקיום מצוות ה', בעשיית דברו וההמנע ממה שהזהיר עליו, כך האדם עצמו - תבנית אבריו וכל כוחותיו הגשמיים, לא נועדו אלא לתכלית זו שיקדש וירומם האדם כל חלק גשמי שבו, לקדשו ולקרבו אל נשמתו הרוחנית, בקיום רמ"ח מצוות השי"ת וש"ס"ה אזהרותיו ברמ"ח אבריו וש"ס"ה גידיו, ובכל כח וחוש שחננו השי"ת ברחמיו.

וכשם שבכל עת ובכל שעה מושפע האדם בכל אבר מאברי גופו מהשתנות וחילוף החומרים ומרוצת דמו - המביאים מזון ומחיה לכל אבר ואבר שבגופו, כך עולמו הרוחני של האדם מושפע מקיום מצוות הבורא יתברך המוטלות עליו בכל עת ובכל שעה, כי לכל מצוה ומצוה שיקיים האדם בימי חייו יש בחינה חדשה משלה - כפי התנאים והנסיגות שקדמו ונתלו לעשייתה. וכל שלימותו הרוחנית של האדם - בבחינת היראה ובבחינת האהבה, ותמצית זכותו ואמונתו הנקנית בקיום המצוות, אינה אלא בקיום כל מצוות ה' בשלימות - בכל בחינה ובחינה המתרגשת ובאה עליו בעולם, עד שכינו רבותינו ז"ל את המחסר מצות קריאת שמע ואפילו פעם אחת בתואר **"מעוות"** אשר **"לא יוכל לתקון"** (ברכות כו.), שהמחסר מצוה אחת הפסיד ממעלתו היעודה, ואמנם בעל מוסם הוא בבחינתו הרוחנית רח"ל, והמשתכר במעשה מצוה אחד השלים את נפשו במעלה יתירה על מה שאחזו בה לפני כן.

שכר קיום מצוות שילוח הקן, וסדר השתלשלות חכמת התורה

"במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר קד-קה) **בשילוח הקן מדרש שיש במצוה סוד, אמר רבי רחמאי מאי דכתיב שלח תשלח את האם ולא אמר את האב, אלא שלח תשלח את האם בכבוד אותה בינה שנקראת אם העולם דכתיב כי אם לבינה תקרא** (משלי ב ג). **מאי ואת הבנים תקח לך, אמר רבי רחמאי אותם בנים שגדלה ומאי ניהו שבעת ימי הסוכה ודיני שבעת ימי השבוע וכו'. והנה המצוה הזאת רומזת לענין גדול, ולכך שכרה מרובה למען ייטב לך והארכת ימים"** (ל' הרמב"ן כב ו)

מתוך מה שנתפרש מתן שכר המקיים מצוה זו במאמר הכתוב **"למען ייטב לך והארכת ימים"** - מה שלא מצינו בשאר מצוות (מלבד מצות כיבוד אב ואם), למדים אנו על חשיבות מצוה זו, אשר יש בה רמז לעניינים רמים, ומובטח המקיימה לשכר רב בזה ובבא, ודרשו בו חז"ל שיזכה להשיג בגררת מצוה זו את מעלת **"שבעת ימי הסוכה"** - כנדרש במאמרו של רבי נחוניא בן הקנה, אך הדברים טעונים ביאור.

והנה, כבר ביארנו באורך (נר יששכר - דברים תשנ"ד) את פשט דבריו של שלמה המלך בדבר בקשת הבינה **"בני אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך. להקשיב לחכמה אזנך תטה לבך לתבונה. כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך וכו'.** אז תבין

האם מותר להגביה או להנמיך בשבת סטנדר על ידי הרפיית הבורג וחיזוקו

הבונה בשבת כל שהוא חייב חטאת (משנה שבת קב, ב), וכפי שכבר הארכנו לבאר (בגליונות קל-ד) עיקר בנין האסור הוא בקרקע אך בכלים אין איסור בנין וסתירה מלבד אם לא במקום שנראה כעושה כלי מתחילתו, ויש בזה ג' דרגות. א. חיבור בתקיעה, והוא כשמחבר שני חלקי כלי זל"ז בחוזקה עד שנחשבים מאוחדים, והעושה כן חייב חטאת מדאורייתא [ונבגדר תקיעה כתבו הסמ"ק (סי' רפ"ה מלאכות בונה, עמ' רצג) והסמ"ג (ל"ח סה, טו-טז) שהוא בכל מקום שצריכים גבורה ואומנות כדי לתקן את הכלי, וכן פסקו המג"א (ס"ק יא) שו"ע הרב (סעי' כ) הכלכלת שבת (אות לה) והבי"ח (ל' סעי' ו) ד"ה דרכה, ובמשנ"ב תקיט, ד)].

ב. חיבור בהידוק שאינו תקוע חזק, שאיסורו מדרבנן שמא יתקע את החלקים בחוזק. ג. חיבור במצב רפוי המותר אף מדרבנן [אלא שדעת רוב הפוסקים שההיתר ברפוי הוא דווקא באופן שאין הדרך לתקוע].

ויש לדון מה הדין בכלים שאין אפשרות לבוא בהם לידי תקיעה האם אף בכה"ג אסור רבנן לחבר כלי ברפוי או שכל האיסור לחבר ברפוי הוא מחשש שיבוא לידי תקיעה ובמקום שאינו יכול לבוא לידי תקיעה לא גזרו, ונפק"מ לסטנדרים שלנו שהדרך לחזק את הסטנדר ע"י בורג ואין אפשרות להגיע לידי תקיעה האם מותר להגביה ולהנמיך בשבת סטנדרים אלו [והנה הרמב"ם (שבת כב, כו) חידש שאיסור הידוק חלקים הוא משום איסור של מיחזי כבונה. ולפי"ז לכאז אף במקום שאינו יכול לבוא לידי תקיעה אסור להדק משום מיחזי כבונה, אמנם שאר הראשונים כתבו שהאיסור הוא שמא יתקע כמבואר בריטב"א (קב, ב) ד"ה ואיכא בר"ן (כא, במד"ה"ר ד"ה ואיכא) באו"ז (הל' שבת ס"י עח) ועוד, וכמו"כ הפוסקים לא הביאו את דברי הרמב"ם, ואף המשנ"ב (ס"ק מא-מב) כתב שהאיסור הוא משום שמא יתקע].

והנה נחלקו המהר"ם והטור האם מותר לחבר כוס של פרקים בשבת, והט"ז (שיג, ז) כתב לפרש שנחלקו האם מותר להחזיר ברפוי דבר שהדרך להדק, וכן פ"י בערוה"ש (סעי' לא) והמשנ"ב (ס"ק מה). הרי שדעת המהר"ם שאסור להחזיר ברפוי דבר שהדרך להדק, ולהדיא דאסור מדרבנן אף בדבר שאין הדרך לתקועו.

ומיהו יש לדחות דשם איירי שאין הדרך לתקוע אך יכול לבוא לידי תקיעה אם יתקע החלקים זל"ז בחוזק גדול עד שיצטרכו אומנות לפרק את החלקים, אך בדבר שאינו יכול לבוא לידי תקיעה מנלן לאסור בזה [והנה בשעה"צ (שם ס"ק לב) ביאר בדעת הט"ז שדין הברגה כדן הידוק ואעפ"כ כתב שאסור לחבר כלי כזה בשבת, ולכאז יש להוכיח מזה שאף בדבר שלא שייך להגיע לידי תקיעה יש איסור לחברו בשבת, אמנם יש לדחות כדלעיל דאף שם איירי שאין הרגילות להגיע לידי תקיעה, אך במציאות יכול לסגור חזק ביותר עד שיחשב כתקיעה, ובהו יתיישבו דברי המאמר (ס"ק) שהקשה דבהברגה לא שייך לבוא לידי תקיעה ומדוע ס"ל למג"א שיש בזה איסור דאז ולדברינו אתי שפיר כיון שאף בהברגה אם סוגר בכח חשיב עד שצריך גבורה לפרק החלקים חשיב תקיעה, ואכ"מ].

והנה כתב המג"א (ס"ק יט) שצירים של ברזל שהם רחבים וא"א לתקוע אותם אין איסור להחזירם בשבת, אלא שהמרדכי כתב שכיון שיש חשש שיראה שהציר אינו תקוע יפה יחבר במסמרים ויבוא לידי תקיעה אסור להחזירם בשבת. עכ"ת. הרי שלהדיא מבואר מדבריו שבמקום שלא שייך לבוא לידי תקיעה אין איסור כלל ואף במקום שמחבר בהידוק את החלקים זל"ז, וע"כ נטה להתיר את השימוש בצירים אלו.

וכן מבואר בפמ"ג (שיד משב"ז ח) שכתב שמותר להחזיר צירים של חלונות כיון שלא שייך בזה איסור של שמא יתקע. וכ"כ בערוה"ש (סעי' כט) שבצירים של ברזל שהחור רחב מותר להחזירם בשבת כיון שלא שייך להגיע לידי תקיעה [ונשאר כך למסקנה שלא כדברי המג"א שהחמיר בזה משום שחשש לשמא יתקע באופן מסוים].

וכן מבואר במשנ"ב (ס"ק לה) שכתב שהאיסור בצירים של ברזל הוא משום שיש חשש של שמא יתקע, ומשמע דבלא"ה אין איסור להשתמש בהם בשבת. וכן פסק בשו"ת מנחת יצחק (ח, כז) ד"ה וכל הנייל שמדברי המג"א הני"ל מבואר שמותר לחבר חלקי מזרק זל"ז, כיון שאין בזה אלא הידוק בעלמא, ואין בזה חשש שיבוא לידי תקיעה.

ולפי"ז לכאז בסטנדרים שלנו שאין אפשרות לבוא בהם לידי תקיעה כיון שהבורג אינו נכנס לתוך חור אלא רק נלחץ למתכת ובקצת חוזק מתפרק לכאז שרי להגביהם בשבת ואין בזה איסור דאין חשש שיבוא לידי תקיעה, וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ו, לב) שמותר להגביה ולהנמיך סטנדרים שלנו מכח הסברא הני"ל שלא שייך לבוא בהם לידי תקיעה.

אמנם בשו"ת מנחת שלמה (ב, יט אות ג) אסר אף בדבר שאינו יכול לבוא לידי תקיעה, וכתב שאף בהידוק אם עושה כן לקיום יש לחשוש לאיסור תורה [ועיי' בארחות שבת (פ"ח הע' פו) ובהלכות שבת בשבת (פ"טו הע' 80) מש"כ בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ודו"ק היטב], וכבר הקשה עליו בשו"ת מנחת יצחק (שם) דמדברי המג"א מוכח להדיא דמותר בכה"ג.

ומ"מ אף לפי"ד הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל מותר להגביה ולהנמיך סטנדר בשבת כיון שהוא מיועד לכך (כמבואר בשש"ב פ"ג הע' קנב, ובמאור השבת ח"ב עמ' תרי"ז). וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר להשתמש בסטנדר זה בשבת [והו"ד בארחות שבת פ"ח הע' פז, ועיי"ש שביארו שיעקר הטעם להתיר הוא משום שהסטנדר הזה נחשב כלי שלם בכל מצב, בין כשהוא מוגבה ובין כשהוא נמוך, ולכן שינוי המצב שלו אינו בגדר סתירה ובנין, וכ"כ שלא כמש"כ בשו"ת מנחת יצחק (ט, לח) שאסר להגביה או להנמיך סטנדר בשבת עיי"ש טעמו, וכ"כ בחוט שני (פלו"ו עמ' רסו ד"ה סטנדר) לאסור שימוש כזה בסטנדר].

נכתב ע"י הרב מ. י. פ. שליט"א

תולדת שימת הלב לקיים את דבר ה', כעבד הנאמן המבקש לקיים את רצון אדונו, ואף אדונו משיב לו באהבה רבה כגמולו.

ואותה אהבה נפלאה, היא תמצית ענין חג הסוכות - וכפי שנרמז במקרא: "בסכת תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל" (ויקרא כג מג), כי הדעת לעולם יורה על החיבור הרוחני, והסוכה - בה מתייחדים ישראל עם הקב"ה באהבה, ובצלתה ישיגו ישראל טעם דעת בקיום המצוות ובחכמת התורה, בעת שיוצאים הם מדירתם הגשמית לחסות בצל כנפי השכינה.

חג הסוכות בבחינת ה"דעת", תולדת ה"בינה" שבימים הנוראים וכאשר נתבונן עוד נבין, כי שורש לידת אהבה זו שבימי חג הסוכות, הלא הם ימי הרחמים והסליחות אשר קדמו לימי חג הסוכות, כפי שתקדום בקשת הבינה לבחינת הדעת כאמור, וכן מצינו שאמרו על ימי הרצון "אני ישנה - כל השנה כולה, ולבי ער - בר"ה ויוה"כ" (א.ה. לא מצאתי מקור דרשה זו, אך בשפ"א פקודי תר"ח כתב ד"שנה בגימ' שס"ה כמנין ימות שנת חמה, וכתב שם "כמי"ש אני ישנה ימות החמה שס"ה") שאמנם בשאר ימות השנה אין האדם בבחינת "ער" אלא בהיותו עוסק בתורה ובקיום מעשה המצוות לשמן או בשבתות וימים טובים, אך אין אור המצוות מאיר את החלק הגשמי שבאדם, ועדיין גופו בבחינת "ישן" הוא. אך בימים אלו - על ידי סוגלת תקיעת השופר שבכוחה לעורר ישנים ולהקיצם מתרדמת כל השנה - אזי מתעורר האדם בתשובה ואף בשעה שאינו עוסק בתורה או במעשה מצוה מכל מקום עדיין "ער" הוא בעסק התשובה וההתבוננות במעשיו, ובקשת הטבת דרכיו ותיקון מעשיו והתבוננו בהם - היא בחינת ה"בינה", שעל ידה ישיג את מעלת התשובה.

ואחר שנתעלה האדם ביום הכיפורים להשיג את מעלת התשובה והדביקות בבורא יתברך שמו ויתעלה, ביום שכולו קודש קדשים להתבוננות וחשבון הנפש, תוך סילוק כל בחינה גשמית ממנו עד ש"ידימים" אנו כמלאכים", וזוכה הוא לתשובה שלמה ומחילת עוונות, אז מוכן הוא וראוי לבא אל השער הפנימי של "שבעת ימי הסוכה".

מעלה יתירה יש לימי הסוכות - שהם ימי האסיף, ובהם שמחים כולם בפרי הארץ לגאון ולתפארת. ואף שימי האסיף הם ימים המשופעים בשפע גשמי - באסיפת היבול אל תוך הבית, מכל מקום זוכים ישראל ומתעלים דוקא אז לבחינת ה"דעת" בשבעת ימי חג הסוכות, על ידי הוראת תכלית כל קנייני העולם הזה, שכולם אינם אלא לקיים בהם את התכלית הנרצית, לעשות את רצון השי"ת ולקיים מצוותיו, ולהמנע ממה שציווה להמנע ממנו, וכל פנייה אחרת בעולם הגשמי - הבל הבלים הוא ואין בו מועיל, וכפי שנתבאר בראשית מאמרינו.

ואף אחר שישוב האדם למקומו, לבחינת "אני ישנה" בשס"ה ימות השנה, בהם כביכול "שולח" הוא את האם" ושוכח את אט המהתעלות הימים הנוראים, מכל מקום "את הבנים יקח לוי", לזכור בכל פנייה שיפנה כי כל ענייני העולם הזה לא נועדו אלא לתכלית אחת, להעלות את העולם הגשמי לשם גבוה - בכל פנייה ודרך אשר הוא פונה, ובזה יצליח בודאי.